

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Warszawa, 02-06-2020 r.

Adam Bodnar

IX.517.665.2020.KK

**Pan
Zbigniew Ziobro
Minister Sprawiedliwości
Prokurator Generalny**

Szanowny Panie Ministrze,

wnioskiem z dnia 19 marca 2020 r., adw. Patrick Wilhelmsen wystąpił o poparcie przez Rzecznika Praw Obywatelskich postulatu skierowanego do Ministerstwa Sprawiedliwości, dotyczącego nowelizacji przepisu art. 247 Kodeksu karnego wykonawczego (dalej: k.k.w.). Adwokat dostrzegł bowiem szczególną sytuację osób tymczasowo aresztowanych, którzy z uwagi na wstrzymanie realizacji widzeń w jednostkach penitencjarnych, podyktowane koniecznością zapobiegania szerzeniu się epidemii COVID-19, mają ograniczone możliwości podtrzymywania więzi rodzinnych. Przedstawiona propozycja zakłada, że w przypadku podjęcia przez dyrektora jednostki penitencjarnej decyzji o ograniczeniu lub zakazie widzeń osób pozbawionych wolności z członkami ich rodzin, z przyczyn określonych w art. 247 § 1 k.k.w.¹, osoby tymczasowo aresztowane, po uzyskaniu zgody organu dysponującego, będą miały możliwość realizacji prawa do kontaktu z rodziną i innymi osobami bliskimi za pośrednictwem systemów łączności internetowej tj. komunikatora Skype.

Zapoznałem się z zajęтым w tej sprawie negatywnym stanowiskiem Dyrektora Departamentu Legislacyjnego Prawa Karnego Ministerstwa Sprawiedliwości². Wskazano w nim, że umożliwienie osobom tymczasowo aresztowanym korzystania z systemów łączności stoi w sprzeczności z celem wykonywania tymczasowego aresztowania, jakim

¹ Szczególne względy sanitarne lub zdrowotne albo poważne zagrożenie bezpieczeństwa.

² Pismo z dnia 31 marca 2020 r., l.dz. DLPK-I.050.3.2020.

w myśl art. 207 k.k.w. jest zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania karnego. Podkreślono przy tym, że obecny stan rozwoju epidemii nie pozwala ocenić, na jaki czas byłoby możliwe, a jednocześnie uzasadnione, wprowadzenie proponowanych przez adwokata rozwiązań. Ponadto, czasowe wyłączenie możliwości realizacji widzeń osób pozbawionych wolności z bliskimi, nie wyklucza możliwości utrzymania przez osoby tymczasowo aresztowane kontaktu z rodziną za pomocą innych, dostępnych form komunikacji. Zwrócono także uwagę na fakt, iż wprowadzenie takiego rozwiązania wiąże się m.in. z koniecznością poniesienia przez Służbę Więzienną dodatkowych kosztów związanych z wyposażeniem jednostek w odpowiednie urządzenia, umożliwiające realizację widzeń w omawiany sposób.

Przyjmując wyjaśnienia Dyrektora Departamentu Legislacyjnego Prawa Karnego Ministerstwa Sprawiedliwości, poniżej przedstawiam Panu Ministrowi argumenty, które skłaniają do całościowego przeanalizowania zagadnienia związanego z korzystaniem przez osoby skazane i tymczasowo aresztowane z komunikatora internetowego, zapewniającego przekaz obrazu i dźwięku w ramach realizacji prawa do utrzymywania kontaktu z rodziną za pomocą widzeń.

Prawo skazanego do utrzymywania więzi z rodziną i innymi osobami bliskimi określa art. 102 pkt 2 k.k.w. Przepis art. 105 § 1 k.k.w. precyzuje to prawo stanowiąc, iż skazanemu należy umożliwić utrzymywanie więzi przede wszystkim z rodziną i innymi osobami bliskimi przez widzenia, korespondencję, rozmowy telefoniczne, paczki i przekazy pieniężne, a w uzasadnionych wypadkach, za zgodą dyrektora zakładu karnego, również przez inne środki łączności, oraz ułatwiać utrzymywanie kontaktów z podmiotami, o których mowa w art. 38 § 1 k.k.w. Zatem, w przeciwieństwie do innych sposobów komunikowania się z bliskimi, takich jak widzenia, rozmowy telefoniczne i korespondencja, odbywanie spotkań za pomocą komunikatora zapewniającego przekaz obrazu i dźwięku nie jest prawem skazanego i przysługuje mu tylko wtedy, gdy zgodę wyrazi dyrektor jednostki penitencjarnej.

Spotkanie skazanego z rodziną za pośrednictwem Internetu traktowane jest obecnie jako uzupełnienie dotychczas realizowanych form kontaktu ze światem zewnętrznym, a zasady korzystania z takiego środka łączności nie zostały określone w przepisach prawa powszechnie obowiązującego. Są one natomiast określane w zarządzeniach wydawanych

przez dyrektorów jednostek penitencjarnych. Treść porządków wewnętrznych pokazuje, że w pierwszej kolejności możliwość korzystania z komunikatora internetowego mają skazani będący rodzicami dzieci do lat 15 oraz cudzoziemcy, których rodziny z różnych powodów nie mogą przybyć na widzenie. W zależności od typu zakładu karnego, skazani mogą korzystać ze Skype od jednego do kilku razy w miesiącu, przez czas od 10 minut do 1 godziny.

Służba Więzienna dostrzega okoliczności, w których realizacja spotkania skazanego z bliskimi za pośrednictwem komunikatora internetowego jest niezbędna, by mógł on utrzymać i rozwijać relacje z członkami rodziny i innymi osobami bliskimi. Tych sytuacji jest wiele. Jedną z nich jest odbywanie kary pozbawienia wolności w jednostce znajdującej się w znacznej odległości od miejsca zamieszkania rodziny. W myśl obecnie obowiązującego art. 100 § 1 k.k.w. nie stanowi to naruszenia obowiązującego prawa, jednak prowadzi do ograniczenia kontaktów rodzinnych. Istotne znaczenie ma fakt, że osoby odwiedzające to również osoby w podeszłym wieku, osoby z niepełnosprawnościami bądźż matki z małymi dziećmi, dla których podróże do jednostki położonej daleko od miejsca zamieszkania, wiąże się z dużymi trudnościami organizacyjnymi.

Przykładem niech będzie sprawa skazanego, który został przetransportowany do jednostki penitencjarnej znajdującej się w odległości 450 km od miejsca zamieszkania jego żony i trójki małoletnich dzieci. Do momentu przetransportowania rodzina utrzymywała bliskie relacje. Żona, choć była w ciąży, razem z dziećmi, mimo że jedno z nich ma orzeczoną niepełnosprawność, regularnie odwiedzała skazanego w zakładzie karnym. Po zmianie miejsca odbywania kary realizacja widzeń nie była już możliwa, bowiem przeszkodę stanowiła odległość pomiędzy zakładem karnym a miejscem zamieszkania rodziny skazanego.

Należy mieć na uwadze, iż niekiedy rodzina osoby będącej w izolacji więziennej na stałe zamieszkuje poza granicą naszego kraju. Odwiedziny w takim przypadku, dwa albo trzy razy w miesiącu, zgodnie z przysługującym skazanemu prawem, wiążą się nie tylko ze znacznymi kosztami podróży i zakwaterowania, ale ich realizacja jest właściwie nie do pogodzenia z organizacją codziennego życia. Biorąc pod uwagę zwiększoną w obecnych czasach mobilność społeczeństwa, takie zjawisko może być coraz częstsze.

Kolejną kwestią, którą warto zasygnalizować, jest sytuacja osób będących w związku małżeńskim lub konkubinacie³, jednocześnie odbywających karę pozbawienia wolności. Obowiązujące przepisy nie przewidują realizacji widzeń osób przebywających w odrębnych jednostkach penitencjarnych. Zatem, w przypadku gdy skazani nie korzystają z nagród określonych w art. 138 § 1 pkt 7 i 8 k.k.w.⁴, dostępną formą komunikacji pozostaje korespondencja listowna. Co prawda, małżonkowie mają jeszcze możliwość nawiązania kontaktu telefonicznego, po uzyskaniu zgody dyrektora jednostki, jednakże co do zasady nie mogą realizować swojego prawa do korzystania z aparatu telefonicznego na zasadach określonych w porządku wewnętrznym danej jednostki.

Ograniczone możliwości utrzymywania regularnego kontaktu dostrzegalne są również w sytuacji, gdy dzieci osoby pozbawionej wolności przebywają w domu dziecka bądź innej placówce opiekuńczo-wychowawczej. Wówczas realizacja widzenia uzależniona jest albo od pozytywnej decyzji dyrektora jednostki w przedmiocie udzielenia skazanemu przepustki w trybie art. 141a § 1 k.k.w. albo od dobrej woli administracji placówki, która dowiezie dzieci na widzenie z rodzicem w zakładzie karnym. Należy założyć, że również w takich przypadkach realizacja widzeń nie będzie miała charakteru regularnych spotkań. Ponadto, w przypadku małych dzieci wykluczona jest nawet możliwość podtrzymywania relacji za pośrednictwem korespondencji.

We wskazanych przykładach, komunikacja za pośrednictwem Skype stanowiłaby dogodne rozwiązanie. Trudno jest utrzymać prawidłowe relacje z osobami bliskimi bez obiektywnych szans na regularne spotkania. Prowadzenie korespondencji lub rozmów telefonicznych z bliskimi nie jest tożsame z realizacją widzenia. Nawiązanie kontaktu z członkami rodziny za pomocą komunikatora Skype lub innej technologii video dla osób, które nie mogą być regularnie odwiedzane przez swoich bliskich w jednostkach penitencjarnych, stanowi namiastkę bliskości, jakiej mogliby doświadczyć w trakcie

³ Zgodnie z wyrokiem Sądu Najwyższego z dnia 5 grudnia 1997r., sygn. akt II CKN 485/97, LEX nr 583765, konkubinaty jest prawnie nieuregulowaną trwałą wspólnotą życiową mężczyzny i kobiety. Wśród cech charakterystycznych konkubinatu sąd wymienił: związek mężczyzny i kobiety, trwałość tego związku, pożycie jak w małżeństwie, brak zdarzenia prawnego regulującego ten związek. W wyroku tym podkreślono, że trwałość i pożycie uzewnętrzniają się w płaszczyznach: fizycznej (przez współżycie) oraz gospodarczej (wspólne prowadzenie gospodarstwa domowego). Zewnętrznym przejawem wspomnianej trwałości i pożycia jest również wspólne zamieszkiwanie.

⁴ Zezwolenie na widzenie bez dozoru, poza obrębem zakładu karnego, z osobą najbliższą lub osobą godną zaufania, na okres nieprzekraczający jednorazowo 30 godzin bądź zezwolenie na opuszczenie zakładu karnego bez dozoru, na okres nieprzekraczający jednorazowo 14 dni.

bezpośredniego widzenia. Warto przy tym przypomnieć, że serdeczne relacje osadzonych z rodziną są kluczowe w procesie wykonywania kary pozbawienia wolności, zatem władze więzienne winny pomagać osadzonemu w utrzymywaniu więzi z rodziną, a tam, gdzie jest to konieczne, inicjować ich powstawanie również przy wykorzystaniu nowych technologii.

Stąd, mając na względzie, że prawo realizacji widzeń z rodziną i osobami bliskimi mieści się w zakresie określonego w art. 47 Konstytucji RP prawa do ochrony prawnej życia prywatnego i rodzinnego, w mojej ocenie zasadne jest wprowadzenie unormowań na poziomie ustawy, które zagwarantują skazanym prawo realizacji przysługującego im widzenia regulaminowego za pośrednictwem komunikatora Skype lub innej technologii video.

Większe obostrzenia w zakresie kontaktu ze światem zewnętrznym obowiązują w stosunku do osób, wobec których zastosowano środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania. Zgodnie z art. 217 § 1 k.k.w. tymczasowo aresztowany może uzyskać widzenie po wydaniu zarządzenia o zgodzie na widzenie przez organ, do którego dyspozycji pozostaje. Również korzystanie przez tymczasowo aresztowanego z aparatu telefonicznego następuje za zgodą organu dysponującego, o czym stanowi art. 217 c § 1 pkt 1 k.k.w. W odróżnieniu od osób prawomocnie skazanych, w myśl art. 217 c § 1 pkt 2, tymczasowo aresztowani nie mogą korzystać z innych środków łączności przewodowej i bezprzewodowej.

Odnosząc się do kwestii bezpośrednich spotkań tymczasowo aresztowanych z bliskimi, istotnym jest, że osoby posiadające zgodę organu dysponującego na widzenie, mogą nie mieć realnych możliwości regularnego korzystania z przysługującego im prawa do kontaktu z rodziną w postaci widzeń. Powyższe może wynikać z przyczyn opisanych w części odnoszącej się do osób skazanych prawomocnym wyrokiem, ale też nie można zapominać o obcokrajowcach przebywających w polskich jednostkach penitencjarnych. Z miesięcznej informacji statystycznej Centralnego Zarządu Służby Więziennej wynika, że na dzień 30.04.2020 r. w polskich jednostkach przebywało 578 cudzoziemców, mających status tymczasowo aresztowanych. Z uwagi na fakt, że ich rodziny zamieszkują różne części świata, regularny kontakt bezpośredni jest właściwie niemożliwy, wobec czego pozostaje im wyłącznie możliwość podtrzymywania relacji rodzinnych za pomocą korespondencji i rozmów telefonicznych. Wskazać przy tym należy, że z prowadzonych spraw w Biurze

RPO wynika, iż tymczasowo aresztowani bardzo często nie otrzymują zgody organu dysponującego na korzystanie z aparatu telefonicznego, a w przypadku obcokrajowców, z uwagi na ograniczone możliwości kontroli rozmów, właściwie jest to regułą.

Pożądane jest zatem stworzenie tymczasowo aresztowanym możliwości utrzymywania kontaktu z bliskimi za pomocą wideokonferencji. Sposób realizacji takiego widzenia spełniałby warunki określone w art. 217 § 2 k.k.w., zgodnie z którym widzenia odbywają się pod nadzorem funkcjonariusza Służby Więziennej w sposób uniemożliwiający bezpośredni kontakt tymczasowo aresztowanego z osobą odwiedzającą. Ponadto, organ dysponujący mógłby skorzystać z uprawnienia wynikającego z art. 217 § 6 k.k.w. i określić, że widzenie tymczasowo aresztowanego z osobą bliską za pośrednictwem komunikatora zapewniającego przekaz obrazu i dźwięku odbywałoby się w obecności innej osoby, jeżeli wymaga tego konieczność zapewnienia prawidłowego toku postępowania karnego. Zezwolenie tymczasowo aresztowanym na korzystanie ze środków łączności, w sytuacji gdy wobec braku przesłanek określonych w art. 217 § 1b i 217c § 2 k.k.w., posiadają zgodę organu dysponującego na realizację widzeń w jednostce penitencjarnej i prowadzenie rozmów telefonicznych, nie niesie za sobą negatywnych skutków dla toczącego się postępowania. Realizacja widzenia za pośrednictwem wideokonferencji wydaje się ponadto bezpieczniejsza niż prowadzenie rozmów telefonicznych. W przypadku realizacji rozmowy przez komunikator internetowy, funkcjonariusz Służby Więziennej ma większą kontrolę nad sytuacją i zachowaniem tymczasowo aresztowanego, a w przypadku naruszeń którejs z stron, możliwość natychmiastowej reakcji.

Nowelizacja kodeksu karnego wykonawczego poprzez uregulowanie prawa skazanego albo tymczasowo aresztowanego do widzenia za pośrednictwem łącza internetowego przyczyni się nie tylko do wzrostu liczby osadzonych, którzy będą mogli utrzymywać częstszy kontakt z osobami bliskimi, a tym samym aktywnie uczestniczyć w życiu rodziny, ale również posłuży do zwiększenia bezpieczeństwa jednostki penitencjarnej. Służba Więzienna od lat podejmuje zintensyfikowane działania mające na celu zapobieżenie przenikaniu przedmiotów niedozwolonych i substancji niebezpiecznych do zakładów karnych. Wzrost liczby widzeń realizowanych w formie, która nie wymaga wejścia osoby odwiedzającej na teren jednostki, przyczyni się do zmniejszenia liczby prób przeniesienia środków odurzających i substancji psychotropowych na teren jednostek.

Ponadto, w przypadku realizacji tego rodzaju widzenia, zmniejszone są nakłady pracy funkcjonariuszy Służby Więziennej, gdyż nie zachodzą przesłanki związane z koniecznością przeprowadzania kontroli osobistej osób odwiedzających oraz kontroli osadzonych po zakończonym widzeniu.

W mojej ocenie, słusznym jest wprowadzenie odpowiednich zapisów na poziomie ustawy, które zagwarantują zarówno skazanym, jak i tymczasowo aresztowanym prawo do decydowania, z jakiej formy widzenia chcą skorzystać w ramach przysługującego im prawa do realizacji widzeń z rodziną i innymi osobami bliskimi. W przypadku wprowadzenia omawianego rozwiązania do porządku prawnego, mając na uwadze swoją indywidualną sytuację, osadzony będzie mógł dokonać wyboru, czy przysługujące mu widzenie zrealizuje w formie bezpośredniej, czy też za pośrednictwem komunikatora internetowego. Istotnym jest, że jednostki penitencjarne są dostosowane do omawianej formy komunikacji i z powodzeniem realizują ją w przypadku osób skazanych. W związku z koniecznością wstrzymania widzeń wobec występującego zagrożenia epidemicznego, zwiększono bowiem dostępność kontaktu skazanych z rodziną za pośrednictwem komunikatora Skype, co potwierdza techniczne możliwości jednostek penitencjarnych w przedmiotowym zakresie. Dla przykładu, w Zakładzie Karnym we Wronkach zwiększono z 2 do 9 liczbę stanowisk do realizacji rozmów osadzonych za pośrednictwem komunikatora internetowego. Ponadto, zwiększono liczbę dni, w których realizacja rozmów jest możliwa – dotychczas rozmowy realizowano 3 dni w tygodniu, obecnie są to 4 dni. Skazani chętnie korzystają z tej formy kontaktu, czego potwierdzeniem jest fakt, iż w okresie od 24.03.2020 r. do 06.04.2020 r. zrealizowano 119 widzeń on-line⁵.

Warto dostrzec jeszcze jeden aspekt. Dążenie do innowacyjności, a tym samym ciągły postęp naukowy i technologiczny to nieodłączne elementy rozwoju cywilizacji. Wprowadzanie nowych technologii oraz propagowanie już istniejących jest kluczowe nie tylko w aspekcie rozwoju gospodarczego, ale także społecznego. Obecnie panująca epidemia i konieczność dostosowania się do nowej sytuacji, jest przykładem na to, jak istotne, a zarazem możliwe jest wykorzystywanie technologii w codziennym funkcjonowaniu społeczeństwa, zwłaszcza w utrzymaniu relacji międzyludzkich. Korzystanie z nowoczesnych rozwiązań oraz podążanie z duchem czasu jest zauważalne

⁵ Pismo z dnia 16 kwietnia 2020 r., l.dz. D/Pen.414.1.186.2020.

również w więziennictwie. Środki łączności internetowej pozwoliły w bardzo dużym stopniu złagodzić skutki wprowadzonego zakazu widzeń osób pozbawionych wolności z bliskimi, a w konsekwencji zwiększyć poziom bezpieczeństwa jednostek penitencjarnych. Komunikację internetową można wykorzystać zatem w szerszym zakresie, by była stałym narzędziem służącym do osiągnięcia określonych celów wykonywania kary pozbawienia wolności, a w przypadku tymczasowo aresztowanych, wobec których obowiązuje zasada domniemania niewinności, niwelowania niedogodności związanych z uwięzieniem.

Mając powyższe na uwadze, na podstawie art. 16 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (tekst jednolity: Dz. U. z 2020 r. poz. 627), zwracam się do Pana Ministra z uprzejmą prośbą o podjęcie inicjatywy legislacyjnej w celu określenia w przepisach kodeksu karnego wykonawczego prawa osób skazanych oraz tymczasowo aresztowanych do realizacji widzenia za pośrednictwem komunikatorów zapewniających przekaz obrazu i dźwięku.

Z poważaniem

Adam Bodnar

Rzecznik Praw Obywatelskich

/-podpisano elektronicznie/